

Tulevan — ja samalla nykyisen — koulutuspolitiikan eräitä ydinkysymyksiä

Suomalaisessa koulutuspolitiikassa tapahtuu edelleen. Keskeisinä tapahtumisen ja kehittämisen painopistealueina peruskoulussa ja lukiossa ovat edelleen opetussuunnitelmat, ammatillisessa koulutuksessa opetussuunnitelmien lisäksi lainsäädännön yhtenäistäminen, uusien peruslinjojen perustaminen ja eräät määrällisen suunnittelun kysymykset sekä korkeakoulutuksessa perustutkintojen, täydennyskoulutuksen ja tieteellisten jatkotutkintojen edelleen kehittäminen. Aikuiskoulutuksessa ollaan monivuotisen kokonaissuunnittelu- vaiheen jälkeen pääsemässä toisaalta koulutuksen monimuotoiseen käytännön toteuttamiseen, toisaalta yksityiskohtaisemman jatko- suunnittelun vaiheeseen.

Yhteiskunnan ja ennenkaikkea uuden teknologian aiheuttamien *koulutusmuutosten* suorittamisen tarve ei ole vähentynyt — päinvastoin. Muutosten ainakin pintapuolinen nopeutuminen saattaa ruveta aiheuttamaan hämmennyksen lisäksi kohtalokkaita näköharhoja. Kun koulutuskokonaisuudet näyttäisivät olevan yhä hankalammin sekä hahmoteltavissa että hallittavissa, saattaa riskiksi tulla liukuminen helpommalle tielle. Suoritetaan sinänsä usein välttämättömiä ad hoc -toimia, mutta toimien laaja-, syvä- ja pitkävaikutteisten seurausten pohdinta saattaa jäädä liian vähälle.

Elinikäisen/jatkuvan koulutuksen periaatetta on tarjottu koulutuksen ja koulutusjärjestelmien kehittämisen sekä päämääräksi että kokonaisstrategiaksi. Jatkuvan koulutuksen toimikunta piti vuonna 1983 ilmestyneessä eräänlaisessa perusmietinnössään keskeisenä koulutuksen kehittämisperiaatteena jatkuvan koulutuksen ideaa. Opetusministeriön asettama *jatkuvan koulutuksen projektiryhmä* on

konkretisoinut edelleen asiaa viime vuoden lopulla valmistuneessa muistiossaan (opetusministeriön työryhmien muistioita 1986:1). Seuraava esitys pohjautuu ryhmän työhön ja mainittuun muistioon.

Valtioneuvoston periaatepäätös

Muistiossa tiivistetään jatkuvan koulutuksen periaatteen toteuttaminen koulutusjärjestelmässämme *ehdotukseksi valtioneuvoston periaatepäätökseksi*. Jotta koulutusjärjestelmäämme voidaan suunnitelmallisesti ja riittävän pitkäjänteisesti kehittää tulevaisuudessa-kin, valtioneuvoston tulisi ehdotuksen mukaan tehdä periaatepäätös, jonka kymmenen kohtaa on muistiossa otsikoitu seuraaviksi: 1. Lapsuus- ja nuoruusiän koulutus, 2. koko väestön koulutustason nostaminen, 3. koulutus ja sen ympäristö, 4. koulutusjärjestelmän avoimuus ja opiskeluesteiden poistaminen, 5. koulutuksen sisältöjen ja menetelmien kehittäminen, 6. kattava tutkintojen järjestelmä, 7. opetus- ja hallintohenkilöstön koulutus ja opintoneuvonta, 8. koulutuksen hallinto, suunnittelu ja tutkimus, 9. jatkuvan koulutuksen periaatteen toteuttamisvastuu, yhteistyö ja työnjako sekä 10. toteuttamisen käynnistäminen ja voimavarat.

Jatkuvan koulutuksen toimikunnan vuoden 1983 mietintöön tukeutuen periaatepäätösehdotuksen kunkin kohdan pääsisältö on muistiossa kiteytetty olennaisimpaan. Käytettävissä oleva palstatila ei anna mahdollisuutta puuttua noihin sisältöihin.

Tutkintojen järjestelmä

Tässä kirjoituksessa kiinnitän huomiota vain päätösehdotuksen 6. kohtaan, *tutkintojen järjestelmään*, jota projektiryhmä on tarkastellut erikseen laajemmin. Ehdotus kattavaa tutkintojen järjestelmästä perustuu jatkuvan koulutuksen strategioille ja toimii ikäänkuin jatkuvan koulutuksen yhtenä käytännön (laajana) sovelluksena koulutusjärjestelmässä.

Tutkintojen *nykytilanne* maassamme on varsin epämääräinen ja koordinoimaton. Tutkintoja on koulutukseen aikaa myöten kehittänyt melkoisesti, mutta vailla systemaattista kokonaisuutetta.

Eräänä *yleislähtökohtana* on pidettävä sitä että opinnoilla ja oppimisella on aina itseisarvonsa. Toisaalta sekä opiskelija eri elämäntilanteissaan että yhteiskunta hyötyvät siitä, että koulutusta nivelletään yhteen myös tutkintoja sekä niiden yhteismitallisuutta ja vertailtavuutta kehittämällä.

Tutkinnot jaotellaan 1. peruskoulutuksen, 2. lisäkoulutuksen sekä 3. koulutusjärjestelmän ulkopuolisiin tutkintoihin.

Kattavan tutkintojen järjestelmän aikaansaamisen perusedellytyksiin kuuluu, että koulutusjärjestelmien eri osat mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti niveltyvät toisiinsa. Opiskelijalle on tärkeää, että opinnot eivät missään vaiheessa johda ”umpiperään”, vaan voivat koostua eri aikoina ja eri paikoissa sekä eri koulutusmuodoissa ja -asteilla suoritetuista opinnoista ja opintokokonaisuuksista. Eri koulutusten ja koulutusmuotojen raja-aitoja on alennettava.

Tutkintojen ja niihin liittyvien opintokokonaisuuksien *yhteismitallisuus* merkitsee sitä, että eri oppilaitoksissa ja eri oppilaitosmuodoissa suoritettavat samansisällöiset ja -asteiset sekä -kestoiset tutkinnot tai niiden osat voidaan rinnastaa toisiinsa. *Vastaavuus ja korvaavuus* tulevat arvioitaviksi silloin, kun opiskelija siirtyy opiskelemaan toiselle alalle tai jatkaa opintojaan ylemmällä koulutusasteella. Opintonsa keskeyttäneen tai toiselle alalle hakeutuvan ei pitäisi joutua tarpeettomasti suorittamaan aiempiin opintosuorituksiin nähden päällekkäisiä opintoja. Tältä pohjalta voidaan vähentää päällekkäiskoulutusta ja opintojen keskeyttämistä. Vastaavuus- ja korvaavuusmahdollisuudet saatetaan koskemaan nykyistä selkeämmin myös työssä oppimista.

Vastaavuuden ja korvaavuuden toteamiseksi tulee luoda riittävän selkeät yleisohjeet, joi-

den nojalla oppilaitoksille siirretään mahdollisimman paljon harkintavaltaa yksittäisen opiskelijan kannalta yksilöllisten, mutta samalla tiettyihin yleisiin kriteereihin perustuvien ratkaisujen tekemiseen.

Tutkintojen osia voidaan korvata tiettyinä kokonaisuuksina, kuten jonkin oppiaineen oppimäärinä tai kursseina tai sen tarkoin rajattuna sisältöalueina. Korvattavana kokonaisuutena voi olla myös opintojen tiettyyn ajanjaksoon sisältyvä kokonaisuus, esimerkiksi lukuvuosi tai lukukausi. Eri koulutusmuodoissa suoritettuja opintoja voidaan soveltuvilta osin koota tutkinnoiksi.

Eriasteista *perus- ja lisäkoulutusta sekä työelämää lähennetään toisiinsa*. Siksi työssä suoritettavaa toimintaa ja esimerkiksi harjoittelujaksoja tulee tarkastella koulumuotoista opetusta vastaavina silloin, kun ne kiinteästi tukevat tai syventävät opetusta. Näin voidaan lyhentää alalla työskentelevien tai työskennelleiden opiskeluaikaa ja lisäkoulutuksen hankkiminen tulee aikuisopiskelijalle helpommaksi. Korvaavuusperiaatetta voidaan käyttää myös alaan sopiviin harrastuksiin.

Aikuisopiskelijan kannalta on keskeistä, että hän voi virallisesti hyödyntää aikaisempien opintojensa lisäksi muutkin eri tavoin hankitut tietonsa ja taitonsa. Työssä saavutettu taito ja kokemus on voitava soveltuvin osin lukea hyväksi tutkinnoissa.

Aikuisopiskelijan kannalta on lisäksi olennaista se, missä suhteessa erilaiset opintosuoritukset ovat koulutusjärjestelmän virallisiin tutkintoihin. Järjestelmän on oltava sellainen, että se mahdollistaa erilaisten opintosuoritusten vastaavuuden vertailun.

Aikuisten peruskoulutuksen tutkintojen tulisi olla nimikkeiltään ja perustavoitteiltaan sekä tuottamaltaan kelpoisuudelta samoja koulutusjärjestelmän tutkintojen kanssa. Perustutkintoon edettäessä sekä nuorisoasteen koulutuksessa että aikuiskoulutuksessa tulee voida suorittaa tavoitteisia osatutkintoja. Opintojen keskeyttämisen vähentämiseksi on erityisesti aikuisopiskelijoita ajatellen tarpeen muodostaa opinnot sellaisiksi, että päättötutkintoon voidaan edetä välitavoittein.

Aikuisten tulee voida suorittaa keskiasteen yleissivistävän ja ammatillisen peruskoulutuksen tutkintoja tai niiden osia (oppimääriä ja kursseja) yksityisoppilaana (tarvittaessa myös luennoilla käyden), iltalinoilla, työllisyyskoulutuksessa sekä etäopintoina ja oppisopimusteitse koulutusorganisaatioita nykyistä joustavammin käyttäen.

Lisäkoulutuksen tutkintojen tulisi mahdollisuuksien mukaan kytkeytyä koulujärjestelmän tutkintoihin. Lisäkoulutuksen tutkinnoissa otetaan huomioon suoritukset erilaisilla kursseilla ja esim. vapaan sivistystyön harrastusvoitteiset opinnot, vaikka ne eivät olisikaan alun perin tutkintoon tähtäviä. Esimerkiksi teollisuuden ammattioppilaitosten, ammattio-
pistojen ja muissa selkeää jatko- ja täydennyskoulutustehtävää suorittavissa instituutioissa hankittu koulutus sekä työllisyyskurssit tulee ottaa huomioon opiskelijan suorittaessa ylempitasoisia opintoja.

Jatko-opinnot ja täydennyskoulutus tulee mahdollisuuksien mukaan suunnitella ja organisoida opiskelijakohtaisesti monimuoto-opetuksen periaatteita noudattaen.

Mitä edellytetään opetussuunnitelmilta?

Tiettyyn tutkintoon tähtävää koulutusta varten laaditaan pääsääntöisesti vain yksi opetussuunnitelma tai yhdet opetussuunnitelman perusteet, joihin sisällytetään kyseistä koulutusastetta ja aikuiskoulutusta koskevia sovel-lushojeita. Siten esimerkiksi aikuisten ammatillisista iltao-
petusta varten ei laadita erillistä opetussuunnitelmaa, jos kysymyksessä olevalle alalle on jo laadittu opetussuunnitelma nuorisoastetta varten.

Koulutusjärjestelmän tutkintojen sisältämä oppiaines tulee jakaa perusoppiaineeseen ja eriytyvään tai valinnaiseen oppiaineeseen. Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen koulutus-
ammattissa perusoppiaineeseen osuus olisi vähintään — alan vaatimuksista riippuen — 2/3 tutkinnon sisältämästä koko oppiaineesta ja loput opiskelijan erityisaipumusten, paikka-
kuntakohtaisen tarpeen tai muun syyn johdosta valinnaista oppiainesta.

Perus-, keski- ja korkea-asteen koulutuksen oppiaines tulee laatia siten, että keskinäinen vertailu on mahdollista. Samalla selvitetään eri koulutusasteiden yhteinen oppiaines. On myös selvitettävä lukion ja ammatillisen koulutuksen yleissivistävän oppiaineen yhteiset sisäl-löt ja suunniteltava ne niin, että vertailu on so-
veltuvien osin mahdollista. Ammatillisessa kou-lutuksessa ja lukiossa annettavaa yleissivistävää opetusta korvaavaa koulutusta tulee voida järjestää tarkoituksenmukaisella tavalla myös kansanopistoissa ja kansalais- ja työväenopis-
toissa sekä muissa vapaan sivistystyön toiminta-
tamuo-
doissa.

Keskiasteen yleissivistävän ja ammatillisen sekä korkea-asteen koulutuksen opintosuori-
tusten vastaavuus ja hyväksilukeminen on ope-
tussuunnitelmia kehitettäessä selvitettävä myös yksityisoppilasjärjestelmien ja erillisten tutkintotilaisuuksien kannalta.

Tutkintojen järjestelmän hallinnosta todet-
takoon seuraavaa:

- Tutkintojen järjestelmän hallintoa hoitavat mahdollisimman pitkälle jo olemassa ole-
vat elimet.
- Kaikki tutkintoihin liittyvä päätöksenteko, jolla ei ole valtakunnallisesti yhtenäistävä
merkitystä, tulee siirtää alimmalle mahdol-
liselle hallinnon tasolle. Oppilaitos päättää
mm. yksityisoppilaiden otosta sekä opiske-
lijakohtaisten opetussuunnitelmien laadin-
nasta.
- Tutkintojen järjestelmän ylin hallinto, koordinointi ja suunnittelu sijoittuu yhdes-
sä muun koulutuksen kehittämistä koske-
van työn kanssa opetuksen keskushallin-
toon.

Jatkuvan koulutuksen projektiryhmä on nyt tehnyt *kokonaisehdotuksensa*. Tutkintojen järjestelmää pitää ryhtyä kehittämään asteit-
tain. Jatkokehittäminen vaatii lähivuosien ai-
kana monenlaista yksityiskohtaisempaa selvi-
tys- ja suunnittelutyötä, jota tullaan tekemään hallinnon eri tahoilla ja tasoilla. Opetusminis-
teriön avuksi on ehdotettu perustettavaksi tut-
kintoasiain neuvottelukunta, jonka tehtävänä olisi koordinoita tutkintojen järjestelmän ke-
hittämistä jatkuvan koulutuksen periaatteen suunnassa.

Lähteet

- Jatkuvan koulutuksen toimikunnan mietintö, Kom.
miet. 1983:62
- Jatkuvan koulutuksen projektiryhmän muistio,
opm:n työryhmien muistioita 1986:1